

СВЕТ СЕ МЕЊА ДОБРИМ ОБРАЗОВАЊЕМ И КУЛТУРОМ: РАЗГОВОР СА ЈАСМИНКОМ ПЕТРОВИЋ¹

Како је настјала књиџа 100 лица столица, како сће се одлучили за њену карактеристичну форму?

Прва прича коју сам написала била је о чика Јови Змају и Јохани Шпири и било ми је занимљиво да их спојим, мада се то никад није десило. У току рада сам откривала колико они имају сличности, живели су у исто време. Када је прича била готова, ја сам била задовољна, али сам схватила да деца неће знати шта је стварно, шта је измишљено. И онда сам одлучила да направим потпуно одвојено поглавље, „Стварно”, које би било енциклопедијско, са стварним подацима. И онда ме је повукло у том духу да радим. Идеја је била да изаберем један сасвим обичан предмет који свакодневно сви користимо, а о њему не размишљамо. А идеју за то ми је дао један дечак... Зрењанинска библиотека организује „Песничку штафету”, где писци гостују, а деца пишу своју песме, и онда их размењујемо. Те године када сам ја била гост „Песничке штафете”, један дечак је имао сјајне песме, о пертли, о рерни... мени је то било занимљиво, биле су јако духовите, он је у ствари кроз ту рерну описао породични живот, шта се дешава кад мама спрема колаче... Увек сам

тог дечака давала за пример другој деци на креативним радионицама, да када узимамо неке велике теме, да се погубимо, па будемо као оне лепотице, мисице, мир у свету... и да можеш од једног обичног предмета да направиш целу причу. Онда, по том начину размишљања, ако је он написао песму о пертли, могу ја да напишем причу о столицама. Јер столица је предмет који свако од нас користи, у различитим облицима, бојама, величинама. Онда је уследио истраживачки део, и то истраживање је мени било јако занимљиво, јер за сваки појам крећем у библиотеку, на интернет, и онда се то отвара... мислим да то недостаје нашим школама, јер када даш деци могућност да истражују, они тако најбоље уче, и онда им је занимљиво и када треба да поделе са целим разредом то што су истражили, то је још један вид учења, вршњачко учење. Ја сам се док сам писала књиџу о столицама лудо забављала, зато што то истраживање даје радост и даје крила.

Због чега сће у књиџу укључили аспект „Стварно”, да ли ња смањраће сличним или сасвим различитим од класичног наравоученија?

¹ Текст овог интервјуа био је послат Јасминки Петровић на ауторизацију. (Прим. аут.)

Негде сам укапирала да данашња деца како, и читају и не читају, да кад читају, увек буде и неке едукације. Ево, нешто ће им остати од тога, цело то поглавље је нешто што бих назвала општом културом... нешто и о спорту, и о науци, да имају барем неку слику. Било ми је занимљиво да то повежем, књижевно и едукативно, на забаван начин. Ја тако видим школу и тако бих правила уџбенике, да се ја питам.

Већ на почетку, у причама „Столица за машичање” и „Животи без столице” читаоци се подстићу да размишљају о сиромаштву и децем раду. Зашто сте ове приче поставили у уводу дела?

Прва прича коју сам хронолошки написала је о Јови Змају и Јохани Шпири, али схватила сам да та не треба да буде прва. Била ми је идеја да уведем неке озбиљније теме на почетку, док су [читаоци] још концентрисани, јер ми се често дешава да када разговарам са децом кажу да је школа и учење смор, а када им прочитам ову причу, онда им се све окрене... Мислим да мотивација за учење увек треба да иде изнутра. Када некоме кажеш: „Ајде седи, учи”, он ће рећи: „Добро” и узети мобилни... Мени је било важно сазнање да док се они смарају ујутру да устану и иду у школу, има много деце која устају и иду на посао. Када се деци то прикаже из тог угла, онда постају свесна колико су привилегована, не да кмече зато што морају да иду у школу, већ да буду срећна, јер у истом тренутку постоје деца која много лошије живе. Сви који иду у школу су привилеговани. Заиста мислим да се свет мења добрим образовањем и културом. Прва прича је о Ван Гогу, и то је прича о уметности, и верујем да уметност и лепота у стваралаштву могу некога да такну у неком тренутку. А ту је и сазнање да су важне и чиње-

нице, и зато је текст [„Школска столица”] написан у новинарском духу, да би деловао што реалније, прича је измишљена, али подаци о деци која раде су истинити. Али то је порука, да уметност и образовање мењају свет и зато су те две приче прве.

Еколошке теме су посебно истакнуте у причама као што су „Решро столица”, „Сећања једне столице”. Шта мислите, на који начин се екологија може приближити деци?

Свесни смо колико је планета угрожена, то је, надам се, већини очигледно. Пошто имам веома еколошки освешћену породицу, дешавало ми се да кренем да бацим нешто у ђубре, а унуци ми кажу: „Не, бако, то иде у папир.” Ја сам под њиховим утицајем почела у својој кући да одвајам, онда ми кажу, нема потребе, сво то ђубре носе на исто место. Свако је одговоран за себе, моја одговорност је да раздвајам и да носим, тако су ме научили моји унуци, а оних који сакупљају ђубре, где то да однесу. Трудим се да живим онако како говорим деци. Мислим да је то поштено, ако им кажем да се не прелазим на црвено, да не прелазим на црвено, јер децу учимо поступцима, а не речима. Верујем да се од најранијег узраста стичу навике и за читање и за екологију и за бонтон... Екологија је присутна у мом животу и размишљам о томе, пратим шта се дешава. Имала сам прилике да будем гост у Лозници где знамо да се сада одвијају разни еколошки догађаји. Била сам у једној школи где сам била задивљена начином на који деца размишљају, колико су отворена, колико прате и ја сам од њих учила.

Зашто су у 100 лица столица прошајонистичке девојчице, дечаки и столице из разних крајева света? Како сте бирали ко ће бити „лице” одре-

ђене приче и да ли Вам је при одабиру био важан родни аспект јунака?

То сам научила од Швеђана, пошто сам била гошћа код њих и учествовала у неким њиховим пројектима. Они увек гледају да група има исти број дечака и девојчица, да постоји равнотежа. Трудим се да, кад пишем, ликови не морају увек да буду само мушки или само женски, али се трудим да их буде приближно исти број, јер мислим да је то zgodније, да се читаоци поистовете са јунацима. Столица је мени била симбол и пут и начин да причам и о деци, јер на тим столицама у мојим причама углавном седе деца или особе значајне за дечји живот. Имала сам заиста идеју да буде стотину столица, да заиста буде стотину прича, али мислим да сам узимала одређене делове света, да барем покријем сваки континент, са идејом да неко ко буде читао може да схвати како живе деца у Перуу или Бангладешу..., да једно наше дете може да стекне слику, да им покажемо где неко живи боље, а негде и горе. То је цела идеја, никад није само нама најбоље, ни само најгоре.

Која је улога нонсенсних момената, „Нонсенс столице” и „Вештичије столице”? Како оне комуницирају са идејом и композицијом књије?

Због хумора. Када гостујем, најчешће читам те две приче. То је за покретање, не можеш одмах да кренеш о сиромаштву, о деци која немају родитеље или живе сама. То су уводне приче. Имам четрдесет пет минута до сат времена, и кад станем пред децу, треба да их опустим, да их засмејем, да их подучим и отворим, што је најважније да би могла да крене конверзација. Главна идеја, тако ја то разумем, тих мојих књижевних сусрета јесте размена, а да би се

деца отворила морам да нађем улаз, а хумор је обично најбољи начин. Уопште, мислим да је хумор у дечјим књигама веома важан и да се зато разликују књиге за децу и књиге за одрасле. Као што је рекао Душко Радовић: где је проблем ту је и хумор, и обрнуто, и зато је важно да се кроз хумор нешто разјасни. Мислим да хумор отвара нове путеве за размишљање.

Јован Јовановић Змај и Јохана Шпири јунаци су приче „Столице из дечије књижевности”, делује да су Вам важни као узор. Шта мислите, шта се променило у односу према антажованости у књижевности од њиховог времена до данас?

Мислим да се јесте променило. Јован Јовановић је био више дидактичан, Јохана Шпири... рецимо, пре бих изабрала можда Пипи него Хајди, јер је Пипи бунтовна, али вероватно је ту подсвест радила. Први мој сусрет са књижевношћу био је у предшколском узрасту, са чика Јовом Змајем, па је после дошао Душко Радовић. А први роман који сам прочитала је *Хајди*, који сам добила од тетке. Када бих бирала, мој свесни избор су Душко Радовић и Астрид Линдгрен. Али, мислим да их ценим и поштујем зато што су отворили врата за дечју књижевност. Сви они који су долазили касније, корак по корак мењали су и проблематизовали и дечје проблеме и проблеме друштва. Гајим поштовање, али имам и замерке. Можда је Хајди преромантизована ако је поредим са Пипи која је бунтовна, а Змај је сувише дидактичан у односу на Душка Радовића који је разбарушен и обраћа се деци са „Поштована децо”.

Ваше књије говоре о великом броју друштвено осетљивих тема (поређењају у исхрани, инвалидитету, последице ратова). Како видите однос

педагошке и социјалне функције дела у односу на естетску вредност?

Мене је тргла једна пријатељица из Шведске која је рекла да код нас на Балкану увек мора да буде нешто педагошки, зашто не може да буде уметност ради уметности? То ме је подстакло на размишљање. Мислим да је већ велики луксуз да дете узме књигу и да му онда треба понудити и ту опцију, да буде уметничка, да има своју књижевну вредност, али да на мала врата укључим нешто из опште културе, нешто из психологије, педагогије. Не знам колико у томе успевам, али мислим да дечја књижевност треба да има и то.

По Вашем искуству, како децја читаљачка публика реагује на антажоване аспекте текстова?

Одлично реагује. У то сам се много пута уверила и на радионицама, када су теме биле, на пример, мигранти... Сматрам да често потцењујемо децу, да им дајемо садржај који је испод њиховог нивоа. Пошто је сада изашао и филм *Лето кад сам научила да летим*, на фестивалу у Сомбору, у публици је било деце од пет, шест година па до осмог разреда. Разговарали смо о рату, неко није разумео, неко јесте, али мислим да они имају права да питају и да ми треба да им одговоримо. Ја се трудим да то урадим кроз књиге. Али мислим да су важни и разговори и мислим да је књига средство, а не циљ, да родитељи, наставници покрену разговор. Наставници који ме зову да гостујем сви су страствени читаоци и ту страст преносе на децу. Ако наставник стане иза књиге, било да је класик или савремена, ако он на страствен начин то обрађује, увући ће и децу. Зато мислим да је деци

важно нудити теме које се тичу њих. И у класицима се нађе нит која се њих тиче, онда се загреју, ако је то нешто равно, поред њих, неће се укачити. Мислим да је књижевност као предмет у школи најближи животу, да је највећа могућност да деца науче неке животне лекције кроз књиге.

На који начин се рецејција социјалне теме-тике разликује када текстове читају одрасли? Постоји ли оштор да се деца ујознају са одређеним комплексним темама?

Недавно је на фестивалу Крокодокодил гост био један дечји писац из Турске, Фатих Ердоган... Ни Турска није баш земља где цвета демократија, и он је запитан како да пише... Друштвене мреже, блогери, дају дивну могућност да сви размишљамо, али се неки људи мало занесу и дају судове о књигама који нису адекватни. Он ми је причао како је више пута био на стубу срама у Турској, јер се једна његова реч извуче из контекста. У Америци је тренутно линч књижевних дела збор политичке коректности... ту падамо у клопку. Књига коју сам ја написала, *35 калорија без шећера*, много се променило од тада. Замислите тек неки класик. Некњижевни коментатори гледају без контекста. Дечје писце нико не узима у заштиту, и то није само код нас. Због књиге *Ово је најстаришињи дан у мом животно* недавно је букнуо твитер, одређена особа је осудила књигу зато што се појављује реч лезбијка. О чему се ради? Главни јунак Страхиња прошао је поред купатила и видео како комшиница додирује маму по грудима и као пубертетлија закључио... јер хормони бујају... На следећој страни је прича о томе како мама има рак дојке. То је цео један дан брујало, звали су ме из новина. Једно је да ја

одговорим, друго да нешто каже Креативни центар, треће неко ко се бави проучавањем књижевности. Ван мозга је да нас, писце, черече зато што неко није прочитао књигу. Мада, и да јесте мама лезбијка, то је друго питање, али овде није. Како решити тај проблем? То се сада све чешће дешава. Књиге за децу одједном се посматрају кроз призму „ко чему учи децу”. Разумем и позитивну и негативну критику, то те обликује, то те води... али „хејт” не може да буде позитиван. Живимо у време када су друштвене мреже преузеле јавно мњење. Имамо маму блогерку која хоће да забрани књигу Креативног центра јер је у њој била једна реч како успављивати дете.² Одрасле особе које нису довољно отвореног духа дају себи за право да коментаришу, не књижевно, не психолошки... очигледно те особе имају проблеме са одређеним питањима, националним, сексуалним, и преузимају вођство [...] То је сад тренд. Да ли ја онда пишем за наставнике и родитеље који одређују лектуру или који купују књиге? Те књиге се неће допасти деци јер деца воле озбиљне теме, нарочито тинејџери, њима је блиска и тема смрти и хомосексуалности, њима је то изазовно. Ако пишем о томе, бићу на стубу срама. Ако се улагујем одраслима, то ће деци бити досадно. Мени је ово кључно питање. Ако укључим самоцензуру, „да ли ће ме неко развлачити на Фејсбуку”, то неће бити добро... Деца осете када фолираш и то није то, а она жуде, све што им поставиш, врло озбиљно питање, они крену да размишљају, то буде величанствено без обзира на тему... Када им не дозволиш те теме, сечеш им крила и не припремаш их за живот који је све тежи и суровији. Чула сам да неки издавачи траже од аутора да пишу сликовнице за девојчице, и по могућству да су розе. Да то писци добијају од својих издавача, потпуно се губи смисао...

Књије Креативној ценџра из еџиџије „Без глаке на језику” (Школа, Како постати и остати глуп, Секс за почетнике) љре двадесет љодина су кроз саџириџан џон усџеле да љоворе о одрасџању на неочекиван начин. Да ли заџажџе љромене односу љрема овим љиџањима џоџом Ваше сџисџџељске каријере?

То сада не би могло да буде објављено. То је рекла Љиљана [Маринковић] из Креативног центра. Оне се купују и штампају и даље, али то је заиста одређен профил родитеља, који сматра да је то важно. Чула сам за неко истраживање на Балкану, да су садашњи млади конзервативнији од родитеља. Што никад није било. Уместо да им се дају крила, они се свим тим темама... још више... јача тај национализам... све више се сад затварамо. И онда су сви у фазону, ма боље ја ово да не дирам, мирна ми глава. Али нема онда прогреса, нема просперитета, не идемо напред. То је, ја мислим, велика клопка. Брзо после књиге *Секс за љочетџнике*, у позоришту Душко Радовић изведена је представа и била је предложена од Министарства, да је гледају џаци. И заиста су долазили, из Ваљева, Новог Сада, Суботице, јер је Министарство препоручило представу као едукативну. Са удружењем *Скаска* имали смо шездесет радионица у Војводини на ту тему, радили смо са наставницима, родитељима и децом, то су били очигледни помаци... Када неко има своје предрасуде, „они уче децу да воде љубав и уче децу да буду хомосексуалци”... Цела идеја књиге је да одвратиш децу од мрачних страна секса. Јер задатак из математике не можеш да решиш ако

² Реч је о петиџиџи коју је група родитеља поднела у вези са књџгом *Науџиџе деџе да сџава* Невене Ловринчевић. (Прим. аут.)

не знаш таблицу множења. Да дамо основне информације када се каже *не*, шта је недозвољено, шта је црвена зона, то је идеја књиге, и да је читају све генерације заједно и да о томе разговарају. Та књига је имала девет верзија, то је најдуже рађена књига. Имали смо два психолога, давали смо је на читање деци, родитељима, наставницима. Било је пар питања, да ли да неке ствари укључимо, консултовали смо децу и она су рекла: ставите обавезно, јер немамо где да сазнамо ако нема у књизи. Питање је да ли би та књига била објављена данас и то је страшно, то је поражавајуће.

Постоје ли друштвене теме које, по Вашем мишљењу, нису довољно заступљене у књижевном стваралаштву за децу код нас?

Морам да се захвалим проф. Јелени Панић Мараш са Учитељског факултета јер је недавно,

на једном семинару, поменула податак да се, у ствари, наша савремена дечја књижевност углавном бави привилегованом белом децом средњег сталежа, да немамо децу из нижих социјалних слојева. Она је то изговорила, ја то преузимам и размишљам о томе... Код мене, у *Све је у реду* појављује се Силвана, и у *Стилицама* девојчица из Перуа. Нема тих тема обрађених. Деца из нижих социјалних [средина], како она живе и како се она боре, а нажалост њих има све више, како су све веће те разлике. Чула сам да деца фушерима зову оне који имају „фуш“ гардеробу, мислим да није лако сваки дан бити у разреду где те гледају попреко ако немаш маркиране ствари. Нама то није важно кад пређеш тридесет и неку, али у том узрасту јесте. Мислим да је важно и да је то нешто о чему треба да размишљамо ми, писци.

Милош П. ЖИВКОВИЋ*
Тијана М. ЈОВАНОВИЋ**

* miloscc.mz@gmail.com

** tijanajovanovic813@gmail.com